

eserindeki 118 rivayetin ele alındığı çalışmada rivayetlerin kaynakları zikredilmiş ve Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Zehebî, Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylaî, Zeynüddin el-İrâkî, İbn Hacer el-Askalânî gibi âlimlerin bu hadisler hakkındaki görüşleri belirtilmiştir. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî eseri *el-Lûma'* ile birlikte yayımlanmıştır (Beyrut 1405/1985, 1406/1986). 2. *el-İbtihâc bi-tahrîci eḥâdisi'l-Minhâc*. Kâdî Beyzâvî'nin *Minhâcû'l-vüşûl fi ma'rifeti 'ilmi'l-uşûl*'ünde kısaca verdiği 118 rivayetin senedleriyle ve tam metinleriyle birlikte zikredilip açıklandığı eseri Semîr Tâhâ el-Meczûb *Minhâcû'l-vüşûl* ile birlikte neşretmiştir (Beyrut 1405/1985). 3. *İkâmetü'l-burhân 'alâ nüzûli 'İsâ fi âḥiri'z-zamân*. Eserde yirmi sekiz sahâbînin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği altmış bir hadise yer verilmiş, bu konuda farklı düşünenlerin görüşleri çürütülmeye çalışılmıştır (Beyrut 1410/1990, 3. bs.). Müellifin *'Akîdetü ehli'l-İslâm fi nüzûli 'İsâ 'aleyhi's-selâm* adıyla basılan eseri (Kahire, ts.) muhtemelen aynı kitaptır. 4. *Fethu'l-mu'in bi-naḥḍi Kitâbi'l-Erba'in* (Medine, ts.). Hâce Abdullah-i Herevî'nin Allah Teâlâ'nın isim, fiil ve sıfatlarıyla ilgili kırk hadisi bir araya getirdiği *Kitâbü'l-Erba'in fi delâ'ili't-tevhîd*'ine reddiye olarak yazılmış olup Herevî'nin kitabını neşreden Ali b. Muhammed b. Nâsır el-Fukayhî de *el-Fethu'l-mübîn 'alâ naḥḍi 'Abdillâh b. Muhammed eş-Şiddîk el-Ġumârî li-Kitâbi'l-Erba'in* adlı çalışmasıyla İbnü's-Siddîk'in görüşlerini tenkit etmiştir. 5. *el-Kenzü's-şemîn fi eḥâdisi'n-nebiyyi'l-emîn* (Beyrut 1403/1983, 2. bs.). Müellif bu çalışmasını *el-Fethu'l-mübîn bi-şerhi'l-Kenzi's-şemîn* adıyla şerhetmiştir. 6. *Nihâyetü'l-âmâl fi şihâti ve şerhi ḥadîsi 'arzi'l-a'mâl*. Resûl-i Ekrem'in hayatı gibi ölümünün de ümmeti için hayırlı olacağını, öldükten sonra ümmetinin iyi ve kötü amellerinin kendisine gösterileceğini belirten ve Şîrûye b. Şehredâr ed-Deylemî'nin *Firdevsü'l-aḥbâr*'ında yer alan bir hadis üzerinde yapılan çalışmadan ibarettir (Kahire 1368). Nâsırüddin el-Elbânî'nin buna *Gâyetü'l-âmâl fi beyâni za'fi ḥadîsi 'arzi'l-a'mâl ve'r-red 'ale'l-Ġumârî fi taşhîhihi bi-şahîhi'l-makâl* adıyla reddiye yazdığı belirtilmektedir (Ali Hasan Ali Abdülhamîd el-Halebî el-Eserî, s. 78). 7. *er-Resâ'ilü'l-Ġumâriyye*. Müellifin *İrşâdü'l-câhili'l-ğavî ilâ vücbûi i'tikâdi enne Âdem nebî, Cüz' fihi red 'ale'l-Elbânî ve Mürşidü'l-hâ'ir li-beyâni vaz'i ḥa-*

dîsi Câbir adlı çalışmalarını ihtiva eden eser Kemâl Yûsuf el-Hût tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1411/1991). 8. *Kur-retü'l-'ayn bi-edilleti irsâli'n-nebî ile's-sekaleyn* (Devha, ts.). 9. *İ'lâmü'n-nebîl bi-cevâzi't-takbîl*. Bir soru üzerine kaleme alınan risâlede Hz. Peygamber'in hayatından örnekler verilerek el, yüz, alın, baş öpmenin bid'at olmadığı anlatılmıştır (Beyrut 1405/1985, 2. bs.). 10. *İrğâ-mü'l-mübtedi'i'l-ğabî bi-cevâzi't-te-vessül bi'n-nebî*. Nâsırüddin el-Elbânî'nin tevessül konusundaki görüşlerine reddiye olarak kaleme alınan ve Mağrib'de neşredilen risâleyi Hasan b. Ali es-Sekkâf, Abdülazîz b. Muhammed b. Siddîk el-Gumârî'nin yine Elbânî'ye reddiye olarak yazdığı *Beyânü nekşi'n-nâkiş li'l-müte'addî bi-taz'ifi'l-Hâris* adlı çalışmasıyla birlikte yayımlanmıştır (Amman 1412/1992). Ali Hasan Ali Abdülhamîd el-Halebî el-Eserî de Elbânî'yi savunmak üzere *Keşfü'l-mütevarî min telbîsâtî'l-Ġumârî ve reddü 'udvânihi 'alâ Ehli's-sünne*'yi kaleme almıştır (Demmâm 1410/1990). 11. *Fezâ'ilü'l-Kur'an* (Beyrut 1406/1986). 12. *Bide'u't-tefâsîr*. Zemahşerî'nin *el-Keşşâf*'ı, M. Ferîd Vecdî'nin *el-Muşḥafâtü'l-müfesser*'i, Muhammed Abdüllatif el-Hatîb'in *Evzaḥu't-tefâsîr*'i ve Ebû Zeyd ed-Demenhûrî'nin *Tefsîr*'i gibi eserlerde görülen hatalara dair bir çalışmadır (Kahire 1385/1965). 13. *el-İhsân fi ta'aḥkubi'l-İtkân li's-Süyûtî* (Kahire, ts., [Dârü'l-ensâr]). 14. *Ḥavâṭır dîniyye*. Muhtelif dinî meselelerin incelendiği üç ciltlik bir eser olup I. cildi yayımlanmıştır (Kahire 1388; Ebü'l-Fazl İbnü's-Siddîk'in diğer eserleri için bk. *Tahrîcû eḥâdisi'l-Lûma'*, neşredenin girişi, s. 31-34; *el-İbtihâc*, neşredenin girişi, s. 15-18).

İbnü's-Siddîk ayrıca birçok kitabı tas-hih edip notlar ekleyerek yayımlanmıştır. Ebû's-Şeyh'in *Aḥlâku'n-nebî'si* (Kahire 1378/1958, Ebü'l-Feyz İbnü's-Siddîk ile birlikte), Bedreddin eş-Şiblî'nin *Âkâmü'l-mercân fi garâ'ibi'l-aḥbâr ve aḥkâmi'l-cân*'ı (Kahire 1376), İbn Receb el-Hanbelî'nin *el-İstiḥrâc li-aḥkâmi'l-ḥarâc*'ı (Kahire 1352; Beyrut 1982, 1405/1985; Beyrut 1399, Ebû Yûsuf ve Yahyâ b. Âdem'in *Kitâbü'l-Ḥarâc* adlı eserleriyle birlikte), İbnü'l-Murtazâ'nın Zeydî fikhına dair *el-Bahrü'z-zehhâr*'ı (I-V, Kahire 1366-1368/1947-1949, Abdullah b. Abdülkerîm el-Cirâfî ve Abdülhafız Sa'd Atıyye ile birlikte), Hattâbî'nin *Beyânü i'câzi'l-Kur'an*'ı (Kahire 1372/1953), Şemseddin es-Seḥâvî'nin *el-Maḳâsidü'l-ḥasene'si* (Kahire 1375/1956; Beyrut 1399), Süyûtî'nin

el-Ḥabâ'ik fi aḥbâri'l-melâ'ik'i (Kahire, ts.) ve *Müsnedü Ebî Bekri's-Şiddîk*'i (Mekke 1402), Ebü'l-Hasan İbn Ar-râk'ın *Tenzîhü's-şerî'a'sı* (I-II, Kahire 1375, 1383; I-II, Beyrut 1401, Abdülvehhâb Abdüllatif ile birlikte), el-Emîrû'l-kebir es-Sünbâvî'nin Mâlikî fikhına dair *el-İklîl şerḥu Muḥtaşari Ḥalîl*'i (Kahire, ts.), İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'nin Mâlikî fikhına dair *er-Risâle'si* üzerine Ebü'l-Feyz İbnü's-Siddîk'in kaleme aldığı *Mesâlikü'd-delâle 'alâ metn (mesâ'il)i'r-Risâle'si* (Kahire 1391) onun bu çalışmalarından bazılarıdır (diğerleri için bk. *Tahrîcû eḥâdisi'l-Lûma'*, neşredenin girişi, s. 35-36; *el-İbtihâc*, neşredenin girişi, s. 18).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Fazl İbnü's-Siddîk, *Tahrîcû eḥâdisi'l-Lûma' fi uşûli'l-fıkh* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî), Beyrut 1406/1986, neşredenin girişi, s. 26-39; a.m.f., *el-İbtihâc bi-tahrîci eḥâdisi'l-Minhâc* (nşr. Semîr Tâhâ el-Meczûb), Beyrut 1405/1985, neşredenin girişi, s. 5-18; a.m.f., *Delâletü'l-Kur'âni'l-mübîn 'alâ enne'n-nebiyye efḍalü'l-âlemin*, Mekke 1418/1997, s. 19; Ali Hasan Ali Abdülhamîd el-Halebî el-Eserî, *Keşfü'l-mütevarî min telbîsâtî'l-Ġumârî ve reddü 'udvânihi 'alâ Ehli's-sünne*, Demmâm 1410/1990; Hasan b. Ali es-Sekkâf, *Tenâküzâtü'l-Elbânî'l-vâziḥât fima vaka'a lehû fi taşhîhi'l-eḥâdis ve taz'ifiḥâ min aḥṭâ ve galeṭât*, Amman 1412/1992, II, 19, 21, 65, 67, 99, 324; Muhammed Hayrî Ramazan Yûsuf, *Tetimmatü'l-A'lâm li'z-Ziriklî*, Beyrut 1418/1998, I, 343-346.

M. YAŞAR KANDEMİR

İBNÜ'S-SİDDİK, Ebü'l-Feyz

(أبو الفيض ابن الصديق)

Ebü'l-Feyz Ahmed b. Muhammed b. es-Siddîk el-Gumârî (1902-1960)

Hadis âlimi ve fakih.

27 Ramazan 1320'de (27 Aralık 1902) Gumâre kabilesi yakınlarında meskûn olan Benî Saîd kabilesinde bir yakınının evinde doğdu ve Gumârî nisbesiyle tanındı. Baba ve anne tarafından Hz. Hasan'ın ve onun torunlarından olup Mağrib'de İdrîsî sülâlesini kuran I. İdrîs'in soyundan geldiği için Hasenî, İdrîsî, Mağribî ve Tancî nisbeleriyle de anılır. Babası sûfî bir muhaddis olup annesi sûfî müfessir İbn Acîbe'nin torunudur. Babası tarafından Tanca'ya götürülen İbnü's-Siddîk, Kur'an'ı ezberledikten sonra Sîdî el-Arabî b. Ahmed Bûderre'den sarf, nahiv, Mâlikî fikhı, akaid; babasından nahiv, fikh ve hadis okudu. Yirmi yaşlarında iken hadise daha çok ilgi duymaya başladı ve o sırada babasının,

zâviyede kalan müridlerini Kur'an'ı ezberlemeye teşvik etmesi üzerine *Riyâzû't-tenzîh fî fazlî'l-Kur'ân ve hâmilîh* adlı eserini kaleme aldı. 1921'de Kahire'ye giderek Ezher Üniversitesi hocalarından İbrâhim es-Sekkâ'dan nahiv, mantık, akaid, fıkıh ve hadis ile ilgili bazı eserleri, ayrıca Muhammed b. Sâlim eş-Şerkâvî, Muhammed es-Semâlûtî, Ahmed b. Nasr el-Adevî, Abdülmaksûd Abdülhâlîk, Muhammed Bahîr gibi âlimlerden çeşitli ilimlere dair temel kaynakları okudu. Olağan üstü başarılarıyla temayüz ederek hocalarının ilgisini çekti. Ezher Üniversitesi'ni bitirdikten sonra *Fethu'l-vehhâb bi-tahrîci ehadîş-i Şihâb* adlı eserini kaleme aldı. Kahire'ye gelen babasıyla birlikte Mağrib'e döndü. Kendini tamamen hadise veren İbnü's-Siddîk bu konuda eserler yazdı, ayrıca öğrenci yetiştirdi. Kardeşlerinin tahsili için 1930'da tekrar Kahire'ye gitti ve muhtelif camilerde ders verdi. Mağrib'de çok sayıda müridi ve geniş nüfuzu bulunan babasının (Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde, *Delîlû'l-mü'errihi'l-Mağribi'l-akşâ, I, 205, 238*) vefatı üzerine 1935'te ülkesine döndü, onun halifesi olarak zâviyesinin başına geçti. Burada *Kütüb-i Sitte* ile bazı hadis ve usûl-i hadîs kitaplarını okuttu. Ayrıca uzun bir aradan sonra Tanca'daki el-Câmiu'l-kebir'de ve Mısır'da Seyyidînâ Hüseyin Camii'nde verdiği derslerle hadis imlâ geleneğini yeniden canlandırdı.

İbnü's-Siddîk, Fas'ın Avrupalı devletlerin sömürgesi haline gelmesini önlemek amacıyla mücadele etti; İspanyollar'ın Mağrib'den çıkarılması için 1936 ve 1949 yıllarında halkı ayaklandırdığından üç buçuk yıl hapse mahkûm edildi. Fransızlar'ın Dârülbeyzâ'daki çıkar kavgasına karşı direndi. Hapisten çıktıktan sonra yabancı güçler onu rahat bırakmayınca 1957'de ülkesini terkederek Kahire'ye gitmek zorunda kaldı. Burada ilmî çalışmalarını sürdürdü; ayrıca Hicaz, Dimaşk, Halep ve Sudan'a gitti, buralarda büyük itibar gördü. 1 Cemâziyelâhîr 1380'de (20 Kasım 1960) Kahire'de vefat etti.

Mütevazî, cömert ve cesur bir insan olan İbnü's-Siddîk'ın Fas kralından çekinmeden ülkesindeki yabancılara karşı verdiği mücadeleden Batı basınında övgüyle söz edilmiştir. Mensup olduğu Mâlikî mezhebinde genellikle delile başvurulmadığını görünce delile önem veren Şâfiîler'i takdir ederek Şâfiî mezhebine geçmiş, icthad derecesine ulaştıktan sonra sünnete göre yaşamaya başlamış, bu sebeple taklid taraftarlarının hücumuna uğramış-

tır. Ülkesinde ekonomik bakımdan güçlü olan yabancılara etkisi altında kalınması için uğraşmış, muhtemelen bu sebeple çocukların modern okullarda okutulmamasını, gazete okunmamasını ve resmî görev kabul edilmemesini teşvik etmiştir. Süfimesrep olan İbnü's-Siddîk Şâzelî tarikatına mensuptu.

Eserleri. 1. *el-Hidâye fî tahrîci ehadîş-i'l-Bidâye* (*Hidâyetü'r-rüşd bi-tahrîci ehadîş-i Bidâyeti İbn Rüşd*). *Bidâyetü'l-müctehid*'deki 1799 merfû hadisin tahrîc edildiği kitapta her hadisin *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer kaynaklarda bulunan rivayet tarikleri kaydedilmiş, farklı lafızlar gösterilmiştir. Eser, Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî, Adnân Ali Şelâk ve başkaları tarafından *Bidâyetü'l-müctehid*'le birlikte neşredilmiştir (I-VIII, Beyrut 1407/1987). 2. *Fethu'l-vehhâb bi-tahrîci ehadîş-i Şihâb*. Kudâî'nin *Şihâbü'l-aḥbâr*'ındaki hadislerin 893 ana başlık halinde tahrîc edildiği çalışmada hadislerin kaynakları gösterilmiş ve senedlerdeki zayıf râviler tenkîd edilmiştir. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi eseri tahkik ederek yayımlamıştır (I-II, Beyrut 1408/1988). Müellif, *Şihâbü'l-aḥbâr*'ın hadisleri üzerinde ayrıca üç cilt hacminde *Veşyü'l-iḥâb bi'l-müstahrec 'alâ Müsnedi's-Şihâb*, bir cilt hacminde *Müneytû't-tullâb bi-tahrîci ehadîş-i Şihâb* ve iki cilt hacminde *el-İshâb fî'l-istiḥrâc 'alâ Müsnedi's-Şihâb* (*fî tahrîci ehadîş-i Şihâb*) adlı çalışmaları yapmıştır. 3. *el-Muğîr 'ale'l-eḥadîş-i'l-mevzû'a fî'l-Câmi'i's-şâgîr*. Müellifin, Süyûtî'nin kitabında mevzû olduğunu söylediği 453 rivayeti bir araya getirdiği eseridir (Beyrut 1402/1982). 4. *Miftâhu't-tertib li-eḥadîş-i Târihi'l-Ḥaṭîb*. Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târihu Bağdâd*'ındaki hadislerin düzenlendiği bir çalışmadır (Kahire 1355). 5. *el-Mineḥu'l-maṭlûbe fî'stiḥbâbi ref'i'l-yedeyn fî'd-du'a' ba'de's-şalavâti'l-mektûbe*. Fas'ta taş baskısı olarak neşredildiği belirtilen eseri (*Mu.M, III, 135*) Abdülfettâh Ebû Gudde *Şelâsü resâ'il fî'stiḥbâbi'd-du'a'* ve *ref'i'l-yedeyn fîhi ba'de's-şalavâti'l-mektûbe* içinde yayımlamıştır (Halep 1417/1997, s. 49-120). 6. *Der'ü'z-za'f 'an ḥadîş-i "men aşîka fe'affe"*. Âşık olduktan sonra iffetli davranıp aşkını gizli tutan kimsenin cennete gireceğine dair Hz. Peygamber'e nisbet edilen rivayeti uydurma kabul eden İbn Kayyim el-Cevziyye'nin bu görüşünü çürütmek için kaleme almıştır (nşr. Ahmed el-Gavc, Kahire 1416/1996). 7. *Huşûlû't-tefrîc bi-uşûli'l-'azvi ve't-tahrîc*. Hadis tahrîci çalışmasının ne

zaman başladığını belirten, tahrîcin şartlarını ve usulünü anlatan eserin devamında müellifin *Ref'u'l-menâr li-turuḳi ḥadîş-i "men sü'ile 'an 'ilmin fe-keteme-hû ülcime yevme'l-kıyâme bi-lîcâmin min nâr"*; *el-Müşhim fî beyânî ḥâlî ḥadîş-i "ṭalebü'l-'ilmi farîzatün 'alâ külli müslim"*; *el-İsti'âze ve'l-ḥasbele mimmen şahḥaha ḥadişe'l-besmele "külli emrin zî bâlin lâ yûbde'ü fîhi bi-bismillâhirrahmânirrahîm fe-hüve akṭa"* adlı risâleleri yer almaktadır (Riyad 1414/1994; son risâle müstakil olarak da yayımlanmıştır [Dimaşk 1405]). 8. *Muṭâbakatü'l-iḥtirâ'âti'l-'aşriyye limâ aḥbere bihi seyyidü'l-berîyye*. Hz. Peygamber'in uçak, otomobil, telefon, telgraf, radyo, atom ve hidrojen bombası, petrol, elektrik, sunî yağmurlama gibi bazı icatları, ayrıca XX. yüzyılda ortaya çıkan bazı hastalıkları ve diğer gelişmeleri çeşitli hadislerinde haber verdiğini delilleriyle göstermek amacıyla yazılmış olup Kahire'de (1387) basılmış, ayrıca *Muḥ-taşaru Muṭâbakati'l-iḥtirâ'âti'l-'aşriyye limâ aḥbere bihi seyyidü'l-berîyye* adıyla yayımlanmıştır (Dimaşk-Beyrut 1409/1989). 9. *Teşnîfü'l-âzân bi-edilleti istiḥbâbi's-siyâde 'inde ismihi 'aleyhi's-şalâtü ve's-selâm fî's-şalât ve'l-iḳâme ve'l-ezân* (Kahire 1972). 10. *Beyânü tel-bîsi'l-müfteri Muḥammed Zâhid el-Kevserî* (*Reddül-Kevserî 'ale'l-Kevserî*) (nşr. Ali b. Hasan b. Ali b. Abdülhamîd el-Halebî el-Eserî, Riyad 1413). 11. *'Alî b. Ebî Ṭâlib imâmü'l-'ârifîn* (*el-Burhânü'l-celî fî tahkiki intisâbi's-süfîyye ilâ 'Alî*). İbn Teymiyye ve İbn Haldûn'un, tarikatların Hz. Ali ile bir ilgisi bulunmadığı ve Hasan-ı Basrî'nin Hz. Ali'den hadis duymadığı şeklindeki görüşlerinin çürütülmeye çalışıldığı, Hz. Ali'nin tasavvufu yakın ilgisi, süfîlerin kesintisiz şekilde Hz. Ali'ye bağlandığı gibi konuların yer aldığı eseri Ahmed Muhammed Mürsî neşretmiştir (Kahire 1389/1969). 12. *Fethu'l-meliki'l-'alî bi-şihḥati ḥadîş-i "bâbü medîneti'l-'ilm 'Alî"*. Müstakil olarak (Kahire 1354) ve *'Alî b. Ebî Ṭâlib imâmü'l-'ârifîn* ile birlikte (Kahire 1389/1969) basılmıştır. 13. *el-İstinfâr li-gazvi't-teşebbühi bi'l-küffâr*. Gayri müslimlere benzemeyip onlara muhalefet edilmesi gerektiğine dair âyet ve hadisleri ihtiva eden eser, Abdullah et-Telîdî tarafından hadislerin senedleri ve mükerrer rivayetleri çıkarılarak, ayrıca konuyla ilgili diğer bazı rivayetler ilâve edilerek yayımlanmıştır (Dimaşk 1384, 1409). 14. *İbrâzü'l-vehmî'l-meknûn min kelâmi İbn Ḥaldûn*. *Muḥaddime* adlı

eserinde Mehdi hakkındaki rivayetlerin zayıf olduğunu ileri süren İbn Haldûn'un ve onun gibi düşünen Muhammed Habîbullah eş-Şinkîti'nin eleştirildiği bir risâledir (Dimaşk 1347). **15. İzâletü'l-hatar 'ammen cema'a beyne şalâteyn fi'l-hazar** (Kahire 1369/1950). **16. İğtînâmü'l-ecr min hadîşî'l-isfâr bi'l-fecr** (Dimaşk 1403). **17. Tebyînü'l-beleh mimmen en-kere vücûde hadîşî "ve men leğâ felâ cum'ate leh"** (Dimaşk 1403). **18. et-Taşavvur ve't-taşdik bi-ahbâri's-şeyh Sîdî Muhammed İbnî's-Siddîk**. Babasının biyografisiyle onun belli başlı müntesiplerine dair *Sübhatü'l-'akîk fi tercemeti (ahbâri)'s-şeyh İbnî's-Siddîk* adlı çalışmasının muhtasarıdır (Kahire 1366/1947). **19. Mesâlikü'd-delâle 'alâ mesâ'ili met-ni'r-Risâle**. Müellif, İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî'nin *er-Risâle*'si üzerine önce *Tahricü'd-delâ'il limâ fi Risâleti'l-Kayrevânî mine'l-fürû' ve'l-mesâ'il* adıyla oldukça hacimli bir şerh yazmaya başlamış, nikâh bahsine gelince eseri daha kısa tutarak *Mesâlikü'd-delâle*'yi kaleme almıştır (nşr. Abdullah b. Muhammed es-Siddîk, Kahire 1391). **20. el-Müdâvî li-şileli'l-Münâvî**. Muhammed Abdürrauf el-Münâvî'nin, Süyûtî'nin *el-Câmî'u's-şâgîr*'ine yazdığı şerhin hâşiyesi olup eserde Münâvî'nin hadisleri değerlendirenken yaptığı hatalar gösterilmiştir. Ahmed Muhammed Mürsî eserin dört büyük cilt hacminde olduğunu söylemektedir ('*Alî b. Ebî Tâlib: İmâmü'l-'arîfîn*', neşreden giriş, s. 17). **21. el-Mü'zin bi-ahbâri's-Şeyh Ahmed b. 'Abdilmü'min**. Şâzeliyye tarikatının Derkâviyye kolunun kurucusu Ebû Hâmid Mevlâ Ahmed el-Arabî ed-Derkâvî'nin talebesi ve bu tarikatın Gumâriyye kolunun kurucusu olan, müellifin ikinci dedesi Ahmed b. Abdülmü'min el-Gumârî'nin (ö. 1262/1846) biyografisidir. Eserde Derkâviyye tarikatının silsilesinde yer alan şahıslarla bu tarikatın belli başlı müntesipleri de anlatılmıştır. **22. Mecma'u fuzâlâ'i'l-beşer min ehli'l-karni's-şâlis'aşer**. XIII. (XIX.) yüzyılın Mağrib'de ve diğer İslâm ülkelerindeki tanınmış şahsiyetlerinin alfabetik olarak ele alındığı eserin iki ciltten meydana geldiği belirtilmektedir. **23. Mu'cemü's-şüyûh**. Müellif, hocalarına dair olan bu eseri *el-Mu'cemü'l-veciz li'l-müsteciz* adıyla ihtisar ederek 100 hocasının biyografisini bir araya getirmiştir (kaynaklarda son dört eserin yayımlandığı bildirilmekle beraber baskı yeri ve tarihleri belirtilmemiştir; müellifin diğer eserleri için bk. *el-Hidâye*, neşreden giriş, I, 57-62).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'l-Feyz İbnü's-Siddîk, *el-Hidâye fi tahrici ehadîşî'l-Bidâye* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî - Adnan Ali Şelâk), Beyrut 1407/1987, neşreden giriş, I, 47-64; a.mlf., '*Alî b. Ebî Tâlib: İmâmü'l-'arîfîn*' (nşr. Ahmed Muhammed Mürsî), Kahire 1389/1969, neşreden giriş, s. 13-22; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delilü mü'errihi'l-Magribi'l-aşâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 199, 205, 228, 238, 240, 269, 292, 302, 444, 451; a.mlf., '*İthâfû'l-mütâli' bi-vefeyâtî a'lâmi'l-karni's-şâlis'aşer ve'r-râbi'*' (Mevsû'atü a'lâmi'l-Magrib içinde, nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1996, VII, 2577; VIII, 3039; IX, 3357; a.mlf., *Sellü'n-nişâl li'n-nidâl bi'l-eşyâhi ve ehli'l-kemâl* (a.e. içinde), IX, 3357-3360; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 253; *Mu.M*, III, 135; Muhammed b. Abdullah Âlû Reşid, *İmdâdü'l-fettâh bi-esânidi ve merviyâtî's-Şeyh 'Abdîfettâh*, Riyad 1419/1999, s. 262, 275, 335-338, 427, 527.

M. YAŞAR KANDEMİR

İBNÜ'S-SÎD

(bk. BATALYEVSİ).

İBNÜ'S-SİKA es-SAYRAFI

(ابن الثقة الصيرفي)

Hüseyn b. Mübârek b. es-Sika
Yûsuf es-Sayrafi el-Mevsilî
(ö. 742/1341)

Hadis âlimi, kütüphaneci.

670 (1272) yılından sonra Musul'da doğdu. Sarraf olan dedesine nisbetle Sayrafi diye meşhur oldu. Reşîdüddin İbn Ebû'l-Kâsım ve İmâdüddin İbnü't-Tabbâl gibi âlimlerden faydalandığına göre tahsilini Bağdat'taki Müstansiriyye Medresesi'nde yapmış olmalıdır (Zehebî, I, 177; II, 204; Fâsî, I, 142, 469). Öğrenimini tamamladıktan sonra Dimaşk'taki Sümeysâtiyye Hankahı Kütüphanesi'ne müdür oldu ve hayatının sonuna kadar bu görevini sürdürdü. Zehebî'nin dindar, zâhid ve hayır sever bir kişi olarak tanıttığı İbnü's-Sika adı geçen hankaahî sûfiler arasında yaşamış, güzel yazısıyla çok sayıda kitap istinsah etmiş; hadis, fıkıh, İslâm ahlâkı ve tasavvuf konularında eserler yazmıştır. İbnü's-Sika Cemâziyelâhir 742'de (Kasım 1341) Dimaşk'ta vefat etti ve Süfiye Kabristanı'nda toprağa verildi.

Eserleri. **1. Hulâşatü'l-menkûl min ehadîşî'r-Resûl**. Müellif bu çalışmasında, İbnü'l-Esir'in *Câmî'u'l-uşûl*'ündeki mukaddime ve levâhik bölümleriyle mükerremeleri çıkararak, hadisleri Rezîn b. Muâviye el-Abderî'nin *Tecridü's-şihâhi's-sitte*'siyle karşılaştırıp Tirmizî'nin hadisler hakkındaki "sahih, hasen" gibi değerlendirmelerini ilâve etmek suretiyle ese-

rin aslına göre bir düzenleme yapmış, hadislerin kaynaklarına rumuzlarla işaret etmiş ve sayfa kenarında garib kelimeleri açıklamıştır. İki ciltten meydana gelen eserin I. cildi Dimaşk'ta 20 Zilkade 720'de (22 Aralık 1320), II. cildi 8 Şâban 721'de (2 Eylül 1321) tamamlanmış olup müellif hattıyla yazılmış nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Şehid Ali Paşa, nr. 405, 406). **2. Maḡlabü'l-vuşûl ilâ ittibâ'i sünneti'r-Resûl**. Nevevî'nin *Riyâzü's-şâlihîn* ve *el-Ezkâr*'ındaki hadislerle Şahîh Hayn'den seçilen hadislerin de eklenmesiyle beş ana bölüm halinde düzenlenen eserde farz ve nâfile ibadetler, insanı mânen yücelten faziletler, helâk edici günahlar, mubah âdetler ve kıyamet günü meydana gelecek olaylar ele alınmıştır. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan I. cildi (Şehid Ali Paşa, nr. 574) ilim, iman, namaz, zekât ve sadaka, oruç, hac, Kur'an okuma, zikir ve dua konularının yer aldığı birinci bölümünü ihtiva etmektedir. Tamamının günümüze ulaşmadığı anlaşılın kitabın aynı cildinden diğer bir nüsha da British Museum'da (Or., nr. 6519) bulunmaktadır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 203). **3. el-Evâmîr ve'n-nevâhî**. *Kütüb-i Sitte*'de yer alan bu konulara dair hadislerin bir araya getirildiği eser iki kısma ayrılmış, birinci kısımda 424 başlık altında 934 ha-

İbnü's-Sika es-Sayrafi'nin *Hulâşatü'l-menkûl min ehadîşî'r-Resûl* adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 405, I, vr. 1^a)

